



CHRONOLOGIE

DE OPKOMST EN ONDERGANG VAN STEDEN

Het maken van een eenvoudige tijdbalk kan leerlingen vaak helpen bij het begrijpen van de geschiedenis, maar wordt door veel leerlingen niet enthousiast ontvangen. Natuurlijk moeten leerlingen de belangrijkste jaartallen kennen, maar dat is vaak niet het doel. Leerlingen moeten bijvoorbeeld veranderingen zien, continuïteiten herkennen, door historische analogieën het heden kunnen verklaren of in ieder geval oorzaken en gevolgen zien. In de werkvorm 'Chronologie' gaan leerlingen met al deze zaken aan het werk en komt de eenvoudige tijdbalk tot leven.

De 'Chronologie' laat leerlingen:

- leren argumenteren en redeneren
- leren de dimensie tijd ervaren
- het nut van feitelijke kennis ervaren
- historisch denken

Onderwerp	De terugkeer van steden in de late middeleeuwen
Activiteit	Leerlingen doorlopen verschillende rondes waarin ze uiteenlopende activiteiten moeten verrichten
Tijdsduur	De werkvorm duurt 50 minuten, inclusief nabespreken
Beginsituatie	Niveau: onderbouw havo/vwo In de klas is er aandacht geweest voor de opkomst van steden in de prehistorie, de ondergang ervan in de vroege middeleeuwen en de wederkeer in de late middeleeuwen
Instrueren	Wat: de opkomst en ondergang van steden Hoe: in tweetallen doorloop je verschillende rondes waarin je ontwikkelingen, afbeeldingen en bronnen op de juiste plek moet leggen Waarom: kennis van het ontstaan van agrarische en agrarisch-urbane samenlevingen
Uitvoeren	Leerlingen doen de activiteiten in tweetallen. De leerlingen krijgen een opdrachtenblad en een uitwerkblad (print deze op A3-formaat).
Nabespreken	Wat: wat heb je geleerd? Welke ontwikkelingen zie je? Hoe: hoe hebben jullie het gedaan? Wat deden jullie waardoor het goed ging? Waarom: zo krijg je inzicht in de opkomst en ondergang van steden Advies is om iedere ronde 10 minuten te laten duren en deze dan vervolgens gezamenlijk na te bespreken (dit om te voorkomen dat leerlingen gedurende het proces niet te herstellen fouten maken).

Literatuurverwijzingen:

- Cole, T., *The course of the Empire* (schilderijen, 1833-1836).
- Havekes, H. (red.), *Geschiedenis doordacht: Actief Historisch Denken 2* (Boxmeer, 2005).
- Fisher, P. (red.), *Thinking Through History* (Londen, 2000).
- Vries, J. de (red.), *Actief Historisch Denken: Opdrachten voor activerend geschiedenisonderwijs* (Boxmeer, 2004).

Deze werkvorm is volledig tot stand gekomen om geschiedenisdocenten te inspireren activerende didactiek toe te passen in hun lessen. Mocht u van mening zijn dat in deze specifieke werkvorm content gebruikt is waarover u copyright beschikt, kunt u zich wenden tot de beheerder van de website.



CHRONOLOGIE

DE OPKOMST EN ONDERGANG VAN STEDEN

In het verleden hebben verschillende soorten samenlevingstypen bestaan. Zo waren er jagers-verzamelaars, leefden er mensen van de landbouw en ontstonden er op een gegeven moment steden. Tot aan het einde van de middeleeuwen rond 1500 hebben deze samenlevingstypen zich in West-Europa afgewisseld. De vraag is nu: welke historische periode kende welk samenlevingstype, wat zijn de kenmerken van die periode en ben je in staat bronnen en afbeeldingen hieraan te koppelen? Doorloop hiervoor de verschillende ronden.

Ronde 1

Bekijk de chronologieopdracht. Plaats in de tijdbalk het juiste samenlevingstype. Kies uit:

- een samenleving van jagers-verzamelaars;
- een landbouwsamenleving;
- een landbouwstedelijke samenleving.

Ronde 2

Bekijk de chronologieopdracht. Plaats nu de juiste jaartallen aan het einde van iedere historische periode. Voor de late middeleeuwen is het jaartal al voor je ingevuld.

Ronde 3

Bij iedere historische periode horen begrippen. Deze begrippen zijn typerend voor die periode. Bestudeer onderstaande begrippen en plaats ze op de juiste plek in de tijdbalk.

Polis	Nomaden	Hanze
Stadsrechten	Horigen	Geldeconomie
Hofstelsel	West-Romeins Rijk	Landbouwrevolutie
Herendiensten	Zwarte Dood	Democratie
Tigris en Eufraat	Irrigatielandbouw	Germanen

Ronde 4

Bestudeer de tien afbeeldingen in de tijdbalk. Plaats iedere afbeelding bij de juiste historische periode. Trek een lijn van de afbeelding naar de periode.

Ronde 5

Lees onderstaande vijf secundaire bronnen. Geef per bron aan bij welke historische periode die hoort. Vul het nummer van de bron op de juiste plek in de tijdbalk in.

bron 1 – een historicus:

‘Het ging steeds slechter met West-Europa. Zo ging het klimaat achteruit (het werd kouder en natter), nam de bevolking af en was er steeds minder landbouwgrond. Met name in het noorden van Europa liep het aantal steden sterk terug. Daarnaast werden er steeds minder luxeproducten gemaakt. En doordat grondbezitters minder vaak in de steden woonden, waren deze niet meer de plaatsen waar de landbouwoverschotten voornamelijk werden geproduceerd.’

bron 2 – een historicus:

‘In het Rijk was tussen de 80 en 90 procent van de bevolking betrokken bij de productie, bewerking en verplaatsing van landbouwproducten. Het boerenwerk was zwaar en weinig productief. De boeren en grondbezitters profiteerden in de eerste twee eeuwen van deze tijd van de grote vrede in het rijk. Er waren niet veel oorlogsverwoestingen. De grote bouwactiviteit, het amusement en de liefdadigheid in de steden waren mogelijk doordat de grondbezitters, die de steden regeerden, regelmatig goede inkomsten trokken van hun land.’

bron 3 – een historicus:

‘Hofstelsel en horigheid kwamen in de oude landbouwgebieden bijna ten einde. Ten eerste wilden de landheren steeds vaker geld. Om aan geld te komen moesten de boeren een deel van hun opbrengst verkopen. Dit leidde tot productie voor de stedelijke markt. Ten tweede werden de herendiensten steeds meer beperkt.’

bron 4 – een historicus:

‘[...] Daardoor bleven sommige groepen langer op dezelfde plaats wonen in primitieve hutten en hollen. Hierna werd op verschillende plaatsen in de wereld de stap gezet naar een grotere beheersing van de natuur door het zelf kweken van de graansoorten die tot dan in het wild opgespoord werden en door het temmen en telen van dieren waarop vroeger gejaagd werd.’

bron 5 – een historicus:

‘De bevolking van de steden bestond voor een groot deel uit ambachtslieden, die hun producten konden verkopen aan boeren die de stadsmarkten bezochten, aan de plaatselijke bovenlaag en aan vreemdelingen die afkwamen op feesten en de Olympische Spelen. De ambachtslieden waren kleine zelfstandigen die hun bedrijf runden met hun gezinsleden, één of twee slaven en af en toe een dagloner in piektijden. Arbeid op het platteland werd gedaan door kleine boeren.’



CHRONOLOGIE

DE OPKOMST EN ONDERGANG VAN STEDEN

	Prehistorie	Oudheid	Vroege middeleeuwen	Late middeleeuwen
ronde 1 →				
ronde 3 →				
ronde 5 →				
	ronde 2 →			1500

ronde 4 →



een antieke vaas met daarop een vrouw en meerdere mannen die genieten van ambachtsproducten.



een hedendaagse tekening met daarop een groep mannen en vrouwen die, na een lange tijd, eindelijk een paard hebben gedood.



drie zakenpartners zijn erin geslaagd om samen een gilde te beginnen.



twee mannen tellen samen het geld dat ze kunnen uitlenen aan lokale handelaren die betrokken zijn bij de Hanze.



horige boeren worden aangestuurd door een lokale heer.



op een lokale markt worden er allerlei spullen verkocht, waaronder veel kleding.



geld was nodig voor de handel. Dit is een munt met Julius Caesar erop afgebeeld.



het waren de Egyptenaren die als één van de eersten erin slaagden om langs de Nijl landbouw te beginnen.



horigen laten op de woeste grond hun varkens grazen.



een kaart van Zutphen als Hanzestad.